

1

ÄRATUSKELL RAPUTAS TA ärkvele. Oli märtsikuu ja väljas ikka veel kottpime. Martin ajas end üles, pani voodilambi põlema ja vajutas äratuse kinni. Mobiili ekraanil oli SMS tema pojalt, kirjutatud kell 3.51. Tulen varsti. NB palun ilma tseremooniata.

Martin ohkas. Elis oli tähistanud oma sünnipäeva eelõhtut Jazzhusetis, mis ei olnud vist enam tagasihoidlik paaristantsulokaal, ja kusagil kõrtsi ja kodu vahel oli ta nähtavasti pidanud vajalikuks isale meelde tuletada, et ta ei soovi üleslaulmist.

Teel vannituppa koputas ta poja toa uksele ja sai vastuseks vaikse mühatuse.

„Palju õnne sünnipäevaks,“ ütles Martin.

Ta pani kohvimasina käima. Tõi esikupõrandalt ajalehed. Röstis saia ja keetis muna. Kui ta oli jõudnud kultuurilehekülgedeni, ilmus välja tema pesamuna, läks otsejoones valamü juurde, võttis klaasitäie vett ja kallaskurku.

Viimaste aastate jooksul oli Elis mitukümmend sentimeetrit pikemaks kasvanud ja sai üha selgemaks, et ta on ema nägu – kõhetu ja heledate lokkidega. Martini peamine panus Elise geenikombinatsiooni oli pruunid silmad ja Gustavi väitel kalduvus mossitada, aga teha sealjuures nägu, nagu ei mossitaks.

„Oli sul tore õhtu?“

Elis noogutas ja jõi veel ühe klaasi vett.

„Kas tahad oma kingituse kohe või hiljem?“

Poeg mõtles mõne silmapilgu ja siis raputas tema rinnakorvi iiveldushoog. „Hiljem,“ niutsatas ta ja sööstis tualetti.

Martin jõi viimase kohvilonksu ära ja läks riietuma.

Ta hoidus kapiukse peeglisse vaatamast. Ta teadis väga hästi, miline ta välja näeb. Rinnakarvad olid hakanud halliks minema. Sääre-marjad olid kleenukesed, põlved kondised. Ta treenis küll kolm korda nädalas Göteborgi kalleimas spordiklubis, aga vahet polnud.

See oli tulutu katse paratamatusele vastu seista. Keha oli ta reetnud: toimunud pealtnäha nagu tavaliselt, aga tegelikult allunud vananemisele. Tasapisi, sellal kui Martini tähelepanu oli mujal. Vanasti tundus, et polnud mingit vastuolu, kui sa veetsid ühe päeva lõunast saadik enam-vähem joobnud olekus, tõmbasid ühe suitsu teise järel ja avastasid järgmisel hommikul ärgates, et sel päeval toimub Göteborgsvarvet, kuhu sa olid ennast millalgi naljaviluks kirja pannud, otsisid jooksukingad välja ja jooksid distantssi kahe tunniga läbi. See hällitas sind uskuma, et keha toimibki nii. Ja siis võeti see kõik sinult ära, vähehaaval, nii et sa ei pannud tähelegi.

Mustad püksid, must pintsak. Martin Berg riietus nagu inimene, kes valmistub patte andeks saama.

*

Ta jõudis kirjastusse esimesena nagu ikka. Talle meeldis, kuidas lambid põlema vilgatasid, kuidas päev virgus ja tema ees lahti laotus.

Tema arvutimonitori keskele oli kleebitud märkmelipik. RUUM 25. AASTAPÄEVA PEO JAOKS – KAS FRILAGRET SOBIB??? Praktikant Patricia korralik ümar käekiri. Ajusopis liigatas mälestus ühest vastamata jäänud meilist. Ta paigutas lipiku ümber monitori äärelle, kus rippus juba suur hulk lipikuid, mis tuletasid meelde muidki asju, millega ta ei hakka tegelema enne, kui asi muutub pakiliseks ja hädavajalikuks. Vahet pole, kui palju sa tööd teed – *kohe* lahendamist vajavate asjade hulk on alati konstantne. Kahekümne viies aastapäev tuleb alles juunikuus.

Martin toetas lauba sõrmeotstele ning kuulas kõvaketta käivitumise surinat. Elisel on täna prantsuse keeles kontrolltöö. Küllap õppis Jazzhuseti ukse taga sabas seistes.

Tema poja õppeedukus oli selles mõttes rusuv, et see polnud ei tõeliselt hea ega tõeliselt halb. Kui ta oleks õppinud halvasti, oleks see vähemalt olnud tõsiasi, mida kumbki neist poleks saanud salata. Aga tema hinded püsisid keskpärasuse meridiaani lähedal, sest mingis punktis tüdines Elis alati ära. Pani pastaka käest ja hakkas aknast välja vahtima, selle asemel et oma vastused veel kord üle vaadata.

Kui tal paluti natuke püüdlikum olla, ohkas ta vanal tuttavalt ilmel – nagu oleks tal kästud kuu taevast alla tuua või jääkaru taltsutada – ja ütles: jaa-jaa, ma *püüan*. Ning Martin tajus oma häält tõusvat, kui ta rääkis tööturust ja kõrgharidusest ja et tont teab, mis täiskasvanute gümnaasiumidest nüüd saab, kui minister Björklundil on vaba voli oma totrused ellu viia, ja kui tähtis on, et poeg saaks aru, et see on tähtis. Niisugune jutt, mida Rakeliga ei olnud kunagi vaja ajada. Rakelil olid kõikides ainetes väga head hinded.

Välisuks mürtsatas ja kostsid kärmed sammud.

„Tere hommikust!“ hõikas Per. See kõlas alati nii, nagu oleks hommik tema meelest imeilus. Martin ei vastanud vist küllalt entusiastlikult, sest mõne minuti pärast ilmus kolleeg kabinetti, kaasas kaks kohvitassi. Per Andrénil oli seljas härjaverekarva pintsak ja kahvatuuroosa särk ja ta oli parandamatu hommikuinimene.

„Miks nii tusane, söber? Vaata, mis me eile kätte saime,“ ütles ta ja ulatas ühe raamatu. „Kas pole uhke?“

Ludwig Wittgensteini päeviku uus väljaanne oli olnud äkkmõte. Eelmine ei olnud veel kaugeltki läbi müüdud, aga üks teine kirjastus pidi aasta lõpu poole avaldama Wittgensteini mahuka rootsikeelse eluloo ja sel moel loodetavasti äratama uut huvi selle Austria filosoofi vastu. Nad olid palunud ühel Södertörni mõtteloolasel uue eessõna kirjutada.

„Väga uhke,“ ütles Martin. Kõvas kõites raamat oli raske ja ilus, siidist järjehoidja ning laiade veeristega. Ta avas selle ja silitas pisut kollakat tooni puiduvaba paberit, aga hoidus teksti lugemast, samamoodi nagu oli jätnud selle viimast korda üle vaatamata, enne kui see trükki läks.

Per säras. „Amir tegi vanade poognatega väga tubli töö. Sa peaksid seda talle ütleva.“

„Ma kahtlustan, et sina juba ütlesid.“

„Ta tahab seda sinu suust kuulda.“

Martin hakkas naerma. „Arvad või?“

„Noored tahavad eelkõige sinult kiita saada. Muide, tõmba see kohv lonti, siis ärkad üles, enne kui ülejäanud rahvas tuleb.“

Kunagi oleks Martin murelikuks muutunud, kui ta oleks teadnud, et kolmkümmend aastat hiljem on Per Andrén see täiskasvanu, keda ta kõige sagedamini näeb. Nad olid tuttavaks saanud õrnas eas, kui nad moodustasid ühe rokibändi saamatuma poole. Martin oli veendunud, et oskab kitarri mängida, ja see veendumus varjutas tükki aega tõsiasja, et ta ei ole eriti musikaalne. Peril niisugust päästvat usku ei olnud. Küürutades basskitarri kohal, nii et välja paistsid ainult tema lootusetult ebapunkarlikud juuksed, valas ta higi, kobas ja katsetas ning tõstis aeg-ajalt pilgu, kuunäol sügavalt hämmeldunud ilme. Tema parema käe sõrmede nahk ei läinudki kõvaks ja tal olid seal pidevalt vesivillid. Aga ta luges kõik ajakirja Kris numbrid mitu korda läbi, oli kursis kogu Rootsi uudiskirjandusega ja tema suguvõsas oli olnud juba kolm põlvkonda ettevõtjaid. Kirjastus oli tema idee. Võib arvata, et üksi ei oleks Martin selle peale tulnudki.

Peril ja tema naisel oli ka komme Martinit õhtusöögile kutsuda, viimastel aastatel üha sagedamini. Nad serveerisid neid kutseid nii, nagu oleks tegu mitteametlike, spontaansete koosviibimistega („Äkki tuled laupäeval meile, sööme midagi?“), aga korraldasid alati kolmekäigulise õhtusöögi mitme külalise, hubisevate küünlaleekide, rohkem või vähem intellektuaalse vestluse ja kahekümne viie aasta vanuse portveiniga mõnest väikesest Porto veinimõisast, kuhu perekond Andrén oli oma hämmastavalt leplikud lapsed eelmisel suvel kaasa vedanud. Martin oli juba ammu taibanud, et nad kutsusid alati ka mõne seltskondlikult sobivas vanuses naisterahva, kes oli vaba. Martin eelistas öelda „üksik“; ta oli alati arvanud, et „vaba“ kõlab haledalt. See oli sõna, mis üritas peita meelegeid punnitatud reipuse taha. See perekonnaseis kumas alati ridade vahelt läbi: „Minu endine mees ja mina käisime tavaliselt ...“ – „See oli siis, kui ma elasin oma eksmehega Brännöl.“

Martin ütles Cecilia kohta alati Cecilia. Mida muud ta oleks pidanud ütleva?

Ja Per heitis talle üle laua lootusetu pilgu.

Saabusid kirjastuse ülejäänud töötajad. Kõigepealt tuli praktikant Patricia, kes pühkis iga päev monitorilt tolmu ja kelle kirjutuslaud oli nii korras, et võis tekkida küsimus, millega ta tööolü oieti tegeleb. Aga ta oli tubli küljendaja ja korrektor, tal ei jäänud ükski inetult poolik rida ega vale kirjavahemärk kahe silma vahele, ja kui miski talle elus raskusi tekitas, lahendas ta olukorra Exceli tabeli abil. Martin ei saanud Patriciast päris hästi aru, kuni too ükskord pihtis, et tema elu suurim lugemiselamus oli „Vihurimäe“. Martin mõtles, et Patricia ei ole kindlasti mingi Cathy ja päriselus ei valiks ta ilmaski mõnda tõeliselt heathcliflikku tüüpi. Aga miski tema muidu nii korralikus loomuses igatses kokkuvarisemist ja hullumeelsust ning see igatsus leidis endale elupaiga Brontë romaanis.

Seejärel tuhis sisse Sanna. Ta oli olnud toimetaja sellest ajast saadik, kui nad pesitsesid ühes endises tehasehoones, helistasid laua-telefonidelt ja suitsetasid siseruumides. Nüüd hõikas ta kõigile ja mitte kellelegi tere, viskas joogamati käest, vahetas kingad susside vastu ning läks ja kallas taldrikusse portsu helbeid, mis ta köögi- kapile nõjatudes kolme minutiga nahka pistis.

Kui Martin läks kohvi võtma, lükkas Sanna parajasti nõudepesu- masina luuki jalaga kinni.

„Ma lugesin Karini käsikirja,“ ütles ta. „See on väga pikk.“

„Ma ütlesin talle, et osa tuleks maha tõmmata.“

„Mis tähendab „osa“? Mina mõtlesin kakskümmend viis prot- senti või nii. Kas ta solvuks selle peale?“

Martin mõtles järele. „See oht on mingil määral olemas küll. Pärastpoole vaatame, eks?“

Sanna ohkas ja valas endale kohvi kõige suuremasse kruusi, mis ta leidis.

Taas oma toas, pühendas Martin veidi aega Wittgensteini päeviku esimese väljaande otsimisele. Viimastel aastatel oli Berg & Andrén andnud välja paarkümmend raamatut aastas ja raamaturiikul hakkas kitsaks jääma. Lamino tugitoolil balansseerides leidis ta selle tolmu- sena ja veidi pleekinuna kõige ülemiselt riulilt. Muidu oli raamat

üllatavalt hästi säilinud, olgugi et see trükiti 1988. aastal minimaalse eelarvega. Selg oli liimitud ja paber odav, aga raamatust õhkus siiski mingit ranget elegantsi. Kaas oli ühevärviline, sügavat kastanpruuni tooni, pealkiri ja autori nimi olid mustad. Tagakaaneteksti viimasel real oli kirjas, et raamatu on tõlkinud Cecilia Berg (sünd. 1963), Göteborgi ülikooli mõtteloodoktorant. Uues väljaandes oli ainult „tõlkinud Cecilia Berg“.

„Amir!“ röögatas Martin, kui nägi noormeest köögi poole minevat. Amir jäi paugupealt seisma. Tema särk oli kurguni kinni nõõbitud, aga juuksed turritasid igas võimalikus ja võimatus suunas. Nii palju kui Martin nende tootmisjuhti tundis, oli too tulnud tööle poolnes, millest ta polnud veel päriselt virgunud.

„Wittgensteini raamat on väga hea,“ ütles ta.

Amiri õlad vajusid alla ja näole kerkis naeratus. „Arvad?“ Ta oli mõni aasta vanem kui Rakel, pigem kolmekümne kui kahekümne viie ringis. Ta oli tulnud neile praktikandiks ja alustanud oma karjääri siira õuduskarjega nende kodulehekülge nähes. („Millal te seda viimati uuendasite? Nalja teed või?“) Seejärel oli ta selle korda teinud nii, nagu ta alati kõike tegi: endassetõmbunud, peas kõrvaklapid, mis ei lekitanud kübekestki sellest, mida ta kuulas, pilk ekraanile keskendunud, klaviatuur lakkamatult klõbisemas. Kui Amiri praktika läbi sai, oli Per veendunud, et ilma temata ei toimi miski, nii et ta võttis Amiri tööle ja ostis sigakalli arvuti.

Martin noogutas. Amir tänas ja läks edasi köögi poole.

Päev kulges nii nagu päevad ikka: meilide ja telefonikõnede, kohvitasside, nõupidamiste ja otsuste pärlikeena. Pärast lõunat kohutus Martin ühe autoriga, et arutada tema ikka veel peaaegu kirjutamata romaani. Debüüt oli saanud head arvustused ja auhinna ja nüüd oli see ebakindel inimene halvatud mõttest, et temalt oodatakse järke. Martin kaalus, kas öelda talle, et see pole *nii* tähtis – tema esimene raamat oli hästi müünud, aga pehmete kaantega väljaannet oli neil laos veel mitu kasti –, kuid see võis anda vastupidise efekti. Martini kogemuste kohaselt toimis kord hell, kord karm kasvustrateegia ühtviisi hästi nii kunstnikuhingede kui ka laste puhul, aga oluline oli öelda õigel hetkel õigeid sõnu. Lisa Ekman istus diivani

serval, jope seljas, ja näppis oma uuest projektist rääkides kogu aeg huuletubakatoosi.

„See räägib ühest tüdrukust, kes läheb rahvaülikooli,“ ütles ta, pilk Gustavi suurel Pariisi-maalil. „Ta pageb natuke nagu spontaan-selt sinna ja saab seal tuttavaks ühe kuti ja tüdrukuga. Sellest areneb nagu jube dramaatiline kolmnurgadraama, aga ma ei tea täpselt, kuidas see lõpeb. Või noh, mul on mõned ideed. Ma mõtlen, et suvel hakkab kirjutama.“

„See kõlab väga põnevalt,“ ütles Martin oma lahke häälega. „Sa võiksid selle mulle saata, kui oled natuke kaugemale jõudnud, siis räägime.“

Siis kõndis ta Peri kabinetis edasi-tagasi ja arutas temaga üht raamatut kaheksakümnendate kunstiturust. Nad olid mõelnud panna kaanele Dardeli „Sureva dändi“, aga kuuldavasti kavatses Natur & Kultur avaldada eluloo, mille kaanele pidi tulema seesama pilt. Per pani ette kasutada mõnda Gustavi maali, sest lõppude lõpuks löi Gustav läbi just selle kunstimulli ajal. See oli ju hea mõte. Aga oli oht, et Gustavile ei meeldi, et teda seostatakse „turuga“, mida ta muidugi välja ei ütle. Ta ütleb jah, sest küsijaks on Martin. Seejärel muutub ta pahuraks ja jonnakaks ja jääb vai. Tekib tahtmine tal õlgadest kinni krabada, teda raputada ja öelda: kurat, see on ju ainult üks närune raamat, kui sa ei taha lasta oma maali selle kaanele panna, siis ütle, et ei taha.

„Ja pahaseks võib ta saada ka siis, kui me talle seda *ei* paku.“ Martin ohkas. „Las see praegu jääb. Ma pean turule minema. Elisel on sünnipäev ja ta tahtis lambakarbonaadi.“

„Kas ta mitte ei hakanud taimetoitlaseks?“ küsis Per.

„Lambaliha on ilmselt erand.“

Väljas oli veel valge. Martin ei mäletanud, millal ta viimati päeva-valges töölt koju läks.

Kui ta oma asju kokku pani, langes ta pilk raamatuvirnale, mille ta oli Londoni messilt kaasa toonud. Inglis- ja prantsuskeelsed raamatud kavatses ta ise läbi sirvida, aga oli üks saksakeelne romaan, mida pidi vaatama keegi teine. Ta oli kohe mõelnud oma tütre peale. Too võiks kirjastuse ülesandel veel üht-teist lugeda.

Martin leidis selle raamatu virna põhjast. Selle pealkiri oli „Ein Jahr der Liebe“, mida ta oma viletsast saksa keele oskusest hoolimata siiski oskas dešifreerida. „Armastuse aasta“. Kehvavõitu pealkiri. Aga Saksa kirjastaja Ulrike Ackermann oli tema vana tuttav ning oli soovitanud talle seda raamatut haruldase visadusega. „See on väga hea romaan,“ oli ta öelnud, „ma tõesti arvan, et see sobiks teile.“ Eks näis. Raamatus oli alla kahesaja lehekülje. Rakel peaks selle ülesandega paari nädala jooksul toime tulema.

Martin luges mõne rea, kuigi ei saanud mõhkugi aru, ja tema kõrvus kõlas Cecilia hääl.

2

Turuhoones tõusis hääldesumin võlvitud lae poole. Üleriiete hõlmad päästeti valla, sallid võeti kaelast ja kindaid hoiti peos, kui müüjatele lähemale kummarduti. Martinile lõigati parajasti lambakarbonaadi, kui ta nägi silmanurgast üht naisekogu. Too oli õige pikkusega ja lokkis paažisoenguga ning sekundi jooksul oli Martinil tunne, nagu vajuks ta läbi põranda. *Kas ...*

Ei, ütles Martin endale. Mitte kunagi ei ole. Ta raputas kordamööda jalgu, et need hakkaksid taas sõna kuulama. Niipea kui see naine end liigutab, kaob kogu sarnasus. Näe, nüüd liigutabki ...

Ja naise nägu oli muidugi täiesti võõras. Tal olid vahedad silmad ning nina ja suu vahel karmid jooned. Tal olid tuvisinisest seemisnahast kindad ja käevangus kott ning arvatavasti jõuab ta peagi Askimis või Billdalis asuvasse koju oma pere juurde, võtab istet, veiniklaas käes, ärritub köögis askeldava mehe peale, kolina ja klirina peale, ikka ja jälle see klirin, kui palju kordi on ta seletanud, et see lõikab kõrva, et seda on lausa valus kuulda, ja küsib lastelt, kuidas koolis läks, kuulamata, mida nad vastavad.

Naine vaatas talle otsa ja Martini pilk liikus edasi, nagu oleks ta lihtsalt ringi vaadanud ja tema pilk oleks juhuslikult paar sekundit naisel peatunud. Ta sai oma karbonaadi kätte ja tõttas välja.

Päike oli madalal. Martin seisis päikesetriibus, silmad ereda valguse eest suletud, kuni pulss rahunes. Ta otsustas jalgsi koju minna. Sellest oli tavaliselt abi.

Kanalitel oli veel paks jää ja piki tänavaid lõõtsusid vinged tuulehood. Tänavanurkadele ja parkidesse olid lumesahad kokku lükanud räpased lumekuhilad. Raagus puud turritasid oma pliiatsijoontena peenikesi oksid kahvatusinise taeva poole. Martin möödus Hagabade-tist, kus ta end regulaarselt treeningseadmete täpsele režiimile allutas. Iga kord, kui ta uksest sisse astus, tuli talle meelde, millised need üheksateistkümnenda sajandi hooned välja nägid, enne kui sinna tehti spaa ja spordiklubi, ta mõtles seda riivamisi, nagu puudutaks talismani. Tol ajal oli seal mingi tundmatu plaadifirma kontor, kuhu pääses ainult kusagilt nurga tagant tagauksest ja kuhu Gustav ta kaasa vedas, et mingilt sõbralt raha laenata. Viisakuse pärast pidid nad seal natuke aega viitma, mingi kõrvukriipiva elektronmuusika plaadi peale tunnustavalt noogutama ja plasttopsidest vermutit jooma. All ujulas olid basseinid tühjad ja mõnikord toimusid seal improviseeritud teatrietendused, mis panid kahhelseinad vastu kajama.

Nüüd olid Haga hoovid kinnised ja kasitud, lastel olid triibulised särgid ja munakividel liikusid pühapäevased jalutajad, kes sõid üle-möödulisi kaneelisaiu. Sprängkullen ei olnud enam salaklubi, vaid ülikoolihoone. Ainsad sõbrad, kes ikka veel sealkandis elasid, olid kanepisuitsetamise maha jätnud ja arhitektideks hakanud. Hagabade-tis käisid ainult Martin Berg ja teised sellised, kes võisid endale lubada maksta seitsesada krooni kuus võimaluse eest joosta liikuval lindil. Algul oli ta tundnud end palja ja tobedana, kandes sünteetilisest materjalist treeningretuuse ja T-särki, mis väidetavalt hingasid ja juhtisid niiskuse ära (kuhu?). Tema trennijalatsid olid täiesti puhtad ja uued, sest ta polnud nendega kunagi väljas käinud. Ta püüdis mitte mõelda, mida tema kahekümne viie aastane mina oleks öelnud. Ajapikku oli ta hakanud nägema asja ilu. See oli mõnes mõttes nagu töö. Kehtisid samad põhimõtted: sa panustad mingi jõupingutuse x . See annab tulemuse y . Mõnikord oli see y ainult *status quo* säilimine – su kehakaal ei suurene; ettevõtte käive ei vähene. Selleks,

et y püsiks konstantne, oli vaja üksjagu vaeva näha. Konstantne y polnud sugugi paha tulemus. Et y suureneks, pidi ka x suurenema. Ärritaval kombel polnud nende suhe otsene. Hagabadeti-välises maailmas võisid sa x -i ükskõik kui palju suurendada, ilma et see oleks y -ile kuidagi mõjunud. Hagabadetis oli x -i ja y -i suhe lineaarsem. Sa tallasid elliptilist trenaažööri kolmkümmend minutit ja see mõjutas otseselt su füsioloogiat. See tõsiasi pakkus pidepunkti elus, kus niisugused asjad muutusid üha haruldasemaks.

Ja pärast olid sa meeldivalt väsinud. Sa lugesid, kuni poeg kümne paiku koju tuli, ust paugutas ja suvatses vaevu tere öelda. Sa olid liiga väsinud, et temaga vestlust alustada, panid ainult vilksamisi tähele, et ta tegi lasanje mikrolaineahjus soojaks ja viis selle oma tuppale. Küllalt väsinud, et uinuda, kui sa tule kustutasid. Küllalt väsinud, et vajuda narkootilisse pimedusse, kuni äratuskell helises ja sind uuesti pinnale tõmbas.

Külm õhk tegi Martinil pea klaariks. Talle oli alati meeldinud kõndida. Ta oli Pariisis muudkui kõndinud ja kõndinud, kuni õppis ilma kaardita orienteeruma, ja Göteborgi linnaosades oli ta kokku vist mitukümmend tuhat kilomeetrit maha kõndinud. Aga kogu sellest kõndimisest hoolimata oli üks tänav, kuhu ta kunagi ei sattunud.

Kastellgatan asus tegelikult keset Martini kõndimispiirkonda. Ta käis iga päev Järntorgetilt läbi. Sageli läks ta mööda Linnégatanit või Övre Husarit. Mõnikord pidi ta liikuma nende tänavate vahel, näiteks Risågatani või Majorsgatani kaudu, aga ükskõik kustkaudu ta ka läks, ei sattunud ta kunagi Kastellgatanile. Nii oli see olnud rohkem kui kümme aastat, välja arvatud too silmapaistev erandjuhtum, kui ta oli kogemata sattunud Cecilia kunagisse ühetoalisse korterisse.

See juhtus aastaid tagasi, tol ajal, kui ta suhtles ühe päris torede raamatukujundajaga. See naine vedas teda alatasa korteriesitlustele, võib-olla selleks, et näidata oma sõltumatust. „Ma mõtlesin, et ostaks korteri,“ ütles ta ja Martin ei saanudki aru, kas ta tahab sellega veel midagi muud öelda. Nii või teisiti oli nendel korteritel alati midagi viga. Üks asus esimesel korrusel, teisel olid köögis tumerohelised

kahhelplaadid. Liiga kallis, liiga väike, liiga uus. Kuni naine rääkis maakleritega torude vahetamisest ja rõdu ehitamisest, luusis Martin ringi teiste inimeste kodudes, mis nägid välja nii, nagu seal elaks keegi, aga siiski mitte päriselt, ja lõbustas ennast sellega, et katsus ära tunda korteriesitluste algoritme. Köögis olid alati värsked maitsetaimed, mille pottidel oli põhja all hinnasilt. Diivanile olid sätitud kindlat sorti padjad. Kraanikausi serval põles väike teeküünal.

See oli oma olemuselt mõttetu tegevus ja sellepärast oleks ta äärepealt keeldunud just *sellele* korteriesitlusele kaasa minemast. Läks aga siiski, sest üks äraütlemine oleks pannud aluse tervele hulgale teistele äraütlemistele.

„Siin sa oledki,“ ütles raamatukujundaja – tema nimi oli Mimmi –, kui nad Skanstorgetil kokku said. Ta andis Martinile rutaka põsemusi ja hakkas mööda tänavat minema. „Ma vaatan järele, mis number see oli,“ ütles ta. Kuni ta kotis tuhnis, hakkas Martin vaikselt aimama. *See on number 11.*

„Üksteist!“ ütles Mimmi ja tõmbas ta kaasa. „Mis sul on? See pole ometi üks nendest mutta vajunud majadest?“

Nad traavisid trepist üles, see oli kõver nagu teokarbi sisemus. Igal korrusel kuuest oli kolm ust. Tõenäosus oli üks kaheksateistkümne vastu. Martini pulss kiirenes ja ta kuulis Mimmi häält justkui eemalt. „Minu meelest oli see kõige ülemisel korrusel.“

Nad jõudsid viimasele trepimademele ja seal oli Cecilia korteri uks pärani. Seda hoidis lahti kinnisvarabüroo silt ja ämber, kus olid sinised kilesussid.

Ilmus polüesterülakonnas noormees ja ulatas käe, ja kuni Mimmi kätt surus ning viisakusi vahetas, astus Martin korterisse sisse.

Esiku laes särasid kohtvalgustid ja kulunud linoleum oli asendatud kiviplaatidega. Martin paotas tualeti ust, aga seal ei olnud muidugi jälgegi mõranenud kraanikausist ega konksu otsas rippunud Haile Selassie portreest lõviga. Ainult valged kahhelplaadid. Köögi valamukapil seisis vaagen laimidega. Toas oli parkett siledaks lihvitud ja seinad üle värvitud. Voodit kattis ilupatjade mägi ja kogu selle seina, mille ääres oli seisnud Cecilia raamaturiivul, oli hõivanud valge diivan.

Aga vaade – see oli nagu ajarännak minevikku. Plekk-katused ja korstnad, Skansen Kronan, jõgi ja kraanad.

Ta seisis akna all, samal ajal kui Mimmi inspekteeris pilukil silmi põrandaliiste ja aknaraame. Mõni nädal hiljem tegi Mimmi suhtele lõpu põhjendusega, et see on „täitsa haige“, et Martin kannab ikka veel abielusõrmust. „Minu terapeut ütleb, et ma pean õppima paremini *piire tõmbama*.“

Ja Martin oli mõelnud: see on niikuinii ainult ajaraiskamine.

3

Koju tulles leidis Martin köögist oma tütre. Küünarnukid laual ja lõug käele toetatud, kummardus Rakel nii süvenenult raamatu kohale, et ei pannud tähelegi, kui Martin kööki astus. Cecilia oli samasugune. Nad oleksid justkui voolu välja lülitanud. Ei kuulnud midagi, ei näinud midagi. Polnud teada, mis neil peas toimub. Kui Rakel oli väike, tuli tema nime ikka ja jälle korrata, ja kui olid hääle piisavalt valjuks tõstnud, et ta reageeriks, vaatas ta sind altkulmu ning läks ja tegi, mida kästud: pani mänguasjad ära, tegi voodi üles.

Nüüd ta võpatas ja pakkus end appi süüa tegema.

„Pole vaja,“ ütles Martin. „Mida sa loed? Freudi? „Sealpool mõnuprintsipi“? Püha taevas. Loodetavasti kooli jaoks?“

Rakel lükkas raamatu eemale, aga jättis selle lahti. „Kas ma kuulen su hääletoonis skepsist?“ küsis ta.

„Sugugi mitte,“ ütles Martin ja kallaskartulid valamusse. Aga ta pidi tunnistama, et oli imestanud – et mitte öelda kahelnud –, kui Rakel oli aasta või poolteise eest endale kindlaks jäänud ja alustanud psühholoogiaõpinguid. Asi ei olnud erialas – Martin oli aru saanud, et sinna on sama raske sisse saada kui arsti- või õigusteadusse –, vaid asjaolus, et tütar jättis kasutamata oma ilmselge ande tekstide ja keelte peale. Ta oli kulutanud nii palju aega saksa keele õppimisele, ja mida ta oma keeleoskusega nüüd teeb? Loeb ühe vana põrunud ajusonkija teooriaid inimese tungide kohta?

Martin oli uskunud, et aasta Berliinis suunab Rakelit rohkem kirjanduse ja kirjastamisega seotud rajale. Ta oleks kindlasti saanud korraldada, et tütar saaks Ulrike juurde Schmidt-Verlagi praktikale minna, kui on nii tähtis just Saksamaal elada. Aga kuigi Rakel ei öelnud peaaegu kunagi ära, kui tal paluti mõnda kirjastusele pakutavat teost lugeda, ei tundnud ta Berg & Andréni tegemiste vastu suuremat huvi. Oleks Martinil *endal* ometi kahekümne nelja aastaselt sellised võimalused olnud! Oleks Abbe olnud kirjastaja, mitte kuivale maale jäetud meremees, ja oleks Martin saanud kirjanduse ja teadmiste maailma otseteed sisse astuda ...

„Miks sa nii rahulolematu näoga oled?“

„Rohelisi kartuleid on kole palju ... Muide, mul on sulle midagi.“ Martin kuivatas käed ja tõi saksakeelse romaani. „Ma tahaksin teada, kas meil tasuks seda tõlkida. Sa võiksid lugeda ja öelda, mis sa arvad.“

„Ma ei tea, kas mul on aega,“ ütles Rakel, pilk tagakaanetekstil.

„Sellega pole erilist kiiret.“ See polnud päris tõi. Nii palju kui ta Ulrike Ackermanni tundis, hakkab too üsna pea vastust nõudma – tal on vaja teada, kas nad on huvitatud või mitte.

„Koolis on praegu palju tegemist. Ma pean kirjutama sellest ...“ Ta osutas peaga Freudile.

Martin silmitses tema käsi, kui ta lehitses, saledad pikkade sõrmedega käed, täpselt nagu Cecilial. Muidu oli tütar välimuse poolest rohkem isa moodi.

„„Sealpool mõnuprintsiipi“,“ turtsatas Martin. „Mis sealpool mõnuprintsiipi õigupoolest on?“

„Tundub, et inimese pidev kulgemine surma ja hävingu poole.“

„Igati rõõmustav väljavaade. Kuule, palun vaata, kas meil koort on.“

*

Pärast õhtusööki hajus nende väike seltskond peagi laiali. Elis läks välja, et tähistada oma täisealiseks saamist veel kord, ja Martinit takistas vastu vaidlemast ebameeldiv tõdemus, et sõnad, mis tal

keele peal olid – „alles eile käisid ju“ – pärinesid ühest vanast šlaagrist. Tema ema Birgitta, kelle vanaemaks saamisest oli nüüdseks hulk aastaid möödunud, ei lubanud endale taksot kutsuda, sest tramm number kolm sõitis tema koduni välja. Rakel pidi Haga kinos sõpradega kokku saama.

„Kinno?“ ütles Martin. „Nii hilja?“

„Seal on baar ka, isa.“

Nende hääled kajasis trepikojas, kuni välisukse mürtsatus need läbi löikas. Seejärel võttis võimust täielik vaikus. Ja kuigi Martin pani kõik toidujäägid plastkarpidesse, kuigi ta laadis nõudepesumasina täis ja pesi ülejäänud nõud käsitsi puhtaks, kuigi ta kallaskandis klaasi veini ja pani mängima Billy Holiday vinüüli, liikusid kellaosutid kahtlase aeglusega.

Ta võiks mõnda filmi vaadata. Ta võiks midagi lugeda. Ta võiks – ja nüüd tundis ta midagi entusiasmilaadist – William Wallace'i projekti uuesti käsile võtta.

Seistes eendis, kust avanes vaade Allmänna vägeni munakivisillutisega künkale ja vildakatele puumajadele, sõnastas ta mõttes argumente William Wallace'i uue tõlke väljaandmise kasuks. Aga Per kindlasti ohkab ja võtab prillid eest, need ümmarguste kilpkonnamuustriliste raamidega, mis ta oli endale hankinud veidi aega enne, kui kõik hakkasid ümmargusi kilpkonnamuustriga raame tahtma. Isegi Elisel olid sellised, kuigi prillivaenulikumal ajal, põhikooli viimastes klassides, polnud tema väike lühinägelikkus teda põrmugi häirinud. Peri silmanägemine oli aga üsna kehv ja ta võttis alati prillid eest, kui hakkas kritiseerima või vastu vaidlema. „Ma ei tea, kas see oleks majanduslikult mõistlik ettevõtmine,“ ütleb ta.

„Aga need vanad tõlked on väga tuimad ...“

„Kas keegi neid ka heas tõlkes loeks?“

Seejärel läheb kõik vana tuttavat rada: Martin väidab, et Wallace on unustatud geenius, Per väidab, et ta on unustatud, punkt. Martin toob näiteid unustatud teoste õnnestunud uusväljaannetest, Per vastab vähem edukate näidetega. Martin rõhutab, et tähtis on mitte lasta rahal valitseda, Per tuletab meelde, et oma kallikesed tuleb tappa. Võib-olla, ütleb ta, *võib-olla* tuleks see kõne alla, kui

William Wallace muutuks mingil moel aktuaalseks. Kui tehtaks film või midagi niisugust. Aga praeguses olukorras on ta pelgalt üks Hemingway, Fitzgeraldi ja Joyce'i varju jäänud kirjanik kahe maailmasõja vahelisest ajast.

Nüüdsel ajal langetas sisuliselt kõik avaldamisotsused Martin, aga just Wallace'i küsimuses oli Per haruldaselt kategooriline.

Oskamata otsustada, mida ülejäänud ajaga peale hakata, kuni ta uinumiseks piisavalt ära väsib, kõndis Martin korteris ringi. Kui tema ja Cecilia kaheksakümnendatel sisse kolisid, oli selles Djurgårdsgatani majas vähemalt kaks kommuuni, naabrid kasvatasid õues enam-vähem edukalt kanepit ja tänavapoolne välisuks oli pidevalt täis soditud. Hiljem kolis nende all elav pere, kelle tülid ja peod läbi põranda kostsid, kuhugi mujale tülitsema ja pidu panema. Kui majja tekkis korteriühistu, kadusid ühetoalistest kõik tudengid ja valgustkartvad kujud; nende asemele tulid korralikuma soenguga noormehed, kes võtsid koristustalgutest osa. Esimese korruse joodik oli läinud, sest korteriühistu tublimad lapsevanemad (mitte Martin) olid moodustanud ühisrinde ja nõudnud, et võetaks midagi ette tema kärnase, kuid üldiselt vagura Saksa lambakoera suhtes, põhjendusega, et too „hirmutab lapsi“. Pärast aastatuhandevahetust oli grillivate pohmellis punkarite arv nulli langenud ja õue olid täielikult vallutanud Bullerby lapsed. Joulupühade ajal särasid kõikides akendes jõulutähed. Kellelgi ei olnud satelliiditaldrikut.

Martin läks köögist elutuppa ja elutoast esikusse. Elise toa uks oli paakil. Ta tegi selle päris lahti ja seisis viivu lävel. Tal polnud õieti meeleski, kuidas see tuba oli välja näinud, kui see tema töötuba oli.

Sisustuse järgi otsustades oli tuba läbi tegemas metamorfoosi: elutsükli üks staadium (röövik) oli möödas ja teine (liblikas) hakkas kätte jõudma. Seinad olid värvitud muhedat helerohest tooni, mille Martin ja Elis olid kümmeaasta eest välja valinud, ning sinna olid jäänud jäljed aastate jooksul vahetunud plakatitest ja ühest perioodist põhikooli ajal, kui Elisel tekkis huvi grafiti vastu – tema ärevat meelelaadi arvestades eriliselt ebasobiv harrastus. Varasemate aastate popartistid olid pidanud loovutama oma koha Magritte'i piibule ja kahele filmiplakatile. Üks oli Truffaut' „Jules

ja Jim“, kus Jules ja Jim jooksid pintsakuhõlmade lehvides üle silla, nende ees Catherine'i rollis Jeanne Moreau, söega maalitud vuntsid nina all ja juuksed soni alla topitud. Teisel, Sofia Coppola filmi „Tõlkes kaduma läinud“ plakatil istus Bill Murray muserdatult voodi serval. Pealkirja kohal oli lause „*Everybody wants to be found*“.

Martin istus voodile Bill Murray vastu.

Elis oli oma asju alati eeskujulikult korras hoidnud. Kui ta oli väike, olid tema koomiksid täiuslikes virnades ja tema transformerid nõörsirges rivis. Voodi oli üles tehtud nagu kasarmus. Nüüd avaldus tema korralikkus riietuses: stangel rippusid reas viisakad triiksärgid ja viiekümne date stiilis viigipüksid, mõned vestid, üks pintsak, mille ta oli pärast nädalapikkust hullu piinlemist Ebayst ostnud, aga mida ta peaaegu üldse ei kandnud.

Kirjutuslaud oli ostetud lühemale ja õblukesemale inimesele. Klammerdaja, augulööja, teibikassett ja pliiatsitoos olid lauaserval valvelseisangus. Veidi kriimuline valge Macbook oli paigutatud raamatute suhtes täpselt täisnurga alla. Martin kummardus autorite nimesid lugema: Arthur Rimbaud ja Charles Baudelaire. Vaata aga vaata! Kui Elis oli noorem, luges ta ainult seda, mida kästi, välja arvatud „Harry Potter“, mis talle meeldis, aga ta näis pidavat seda pigem omaette nähtuseks kui märgiks, et maailmas võib leiduda teisi raamatuid, mis võiksid talle meeldida. Niisiis oli Martin üllatunud, kui nägi poega esimest korda hommikulauas raamatuga „Reis öö lõppu“, mida ta laupa kibrutades luges, hoides mustasõstramarmelaadiga saia ohtliku nurga all.

„Kas kooli jaoks?“ küsis Martin ajalehe tagant.

„Mh?“ tegi Elis.

„Céline,“ ütles Martin raamatu poole noogates. Elis oli jõudnud lugeda paarkümmend lehekülge neljasaja viiekümnest. „Kas koolis kästi lugeda?“

„Ei, ma laenasin Michelilt.“

Martin kallaskohvi. Kas ta peaks teadma, kes on Michel? Kas peaks olema piinlik, et ei tea? On ta üldse poiss või hoopis tüdruk – Michelle? Ja kumma soo puhul oleks vähem põhjust muret tunda?

„Kes see Michel on?“ küsis ta.

„Sõber. Õpib kirjandusteadust,“ jagas Elis ootamatult lahkelt infot. „Niisiis ülikoolis.“ Teismelist Elist polnud just kerge ette kujutada kirjandusteadlasega vestlemas, aga poeg noogutas.

„Ma mõtlesin, et sulle ei meeldi Céline,“ ütles Martin ja avas uuesti ajalehe.

„Meeldib küll, jube hea on.“

„Sa arvasid ju, et „Reis öö lõppu“ on sinu jaoks „veits aeglane“, kui mu mälu ei peta.“

Elis tõstis pilgu, mis oli pooleldi ärritunud ja pooleldi siiralt hämmeldunud. „Mis mõttes?“

Martin pidi äärepealt teatama, et heasoovliku ja oma poja intellektuaalsest arengust huvitatud isana oli ta kinkinud selle romaani pojale kuueteistkümnendaks sünnipäevaks. Elis oli mõne lehekülje lugenud ja siis oma hinnangu andnud. Võib-olla, oli ta lisanud, peaks ta natuke vanemaks saama, enne kui hakkab selliseid raamatuid lugema. „Nagu ... kolmkümmend või nii.“ Ja kui Elis läheks oma tupp ja uuriks lähemalt sealset õnnetut laealust seinariiulit, leiaks ta raamatu sealt. Esimene rootsikeelne väljaanne aastast 1971 (Gebers), eeslehel pühendus.

„Ah, ei midagi,“ ütles ta hoopis.

Elis kergitas kulmu ja luges edasi.

See uus Céline'i lugev Elis näis olevat vana Céline'i-põlgurist Elise üleöö välja vahetanud. Äkitselt hakkas tema poeg ringi käima Myrorna kaltsukast ostetud topilise kootud jakiga ja laskis juustel vabalt lokipärjaks kasvada, ning läbi tema toa suletud ukse kostis ühel päeval Belgia laulja Jacques Breli värelev hääl. Spotify kontole ilmusid uued *playlist*'id. Serge Gainsbourg, Françoise Hardy, France Gall, Juliette Gréco; mineviku Pariisi-sügiste ja kolletavate plaatanite haprad helid, kõik lainetava grammofonisaundiga.

Sellegipoolest ei ilmutanud Elis vähimatki soovi saada osa oma isa teadmiste varasalvest Euroopa surnud meeskirjanike kohta. Elis käitus nii, nagu oleks ta esimene, kes luges „Võõrast“, otsekui oleks „Võõras“ mõni uus äge rokibänd ning vanemad põlvkonnad üleüldse ja Martin iseäranis teeksid ainult oma margi täis, kui üritaksid teeselda, et teavad sellest midagi. (Martinil oli tahtmine küsida:

„Mis sa arvad, kust on pärit laulupealkiri „Killing an Arab“?“ Aga polnud teada, kas Elis on üldse kuulnud bändist The Cure.)

Asja iroonia seisnes selles, et too Michel, kellest Elis rääkis nagu mõnest müütilisest olendist, oli suunanud Elise täpselt samale rajale, kuhu Martin ise oleks soovinud teda suunata. Elis oli tõrkunud ja põigelnud, aga teinud pagedes ringi ja jõudnud lähtepunkti tagasi. Ta oli võtnud Prantsuse telliskivi „Reis öö lõppu“ Micheli käest vastu üksnes sellepärast, et seda pakkus Michel.

Martin nägi, kuidas poeg näris end Céline'ist läbi, hakkas kandma trakse ja vesti, tegema prantsuse keele kodutööid, alahuul keskendunult tollakil, ja suitsetama – ja see ei olnud enam nii liigitav.

„Need ei ole minu omad,“ ütles Elis, kui Martin seadis ta fakti ette, et oli leidnud tema pintsaku taskust paki Marlboro Lightsi. „Need on Oskari omad. Ta ei saa neid kodus hoida, sest ta ema on ilge gestaapo ja tuhnib tema asjades. Nagu nähtavasti ka mõned teised vanemad.“

„Me oleme sellest asjast rääkinud, tead ju küll.“

„Aga need ei ole ju *minu* omad! Küsi Oskari käest. Palun väga. Helista. Küsi tema enda käest. Aga ära tema emale räägi, sest muidu ei anna ta Oskarile autokooli raha.“

Martin vaatas Elist, mobiili Elise väljasirutatud käes, siis uuesti Elist.

„See on Oskari enda asi,“ ütles ta lõpuks. „Peaasi, et sina oma reegleid tead.“

„Ma ei tohi juua, suitsetada, narkootikume tarvitada, tätoveeringut teha ega motikaga sõita, enne kui saan kaheksateist,“ ütles Elis. Ta pani silmad kinni nagu eksamineeritav ja kõverdas neid käsulaudu loetledes ükshaaval sõrmi.

„*Yes*. Siis oled sa täisealine ja siis pole mul kahjuks enam sõnaõigust. Võin ainult loota, et riskide hindamise oskus on selleks ajaks enam-vähem välja arenenud.“

„Sa oled nupust nikastanud.“

Ta oli mõelnud: *mingid reeglid peavad olema*. Keegi ei saa tulla ütleva, et ma olen lasknud neil hukka minna. Et ma ei ole neil silma peal hoidnud.

Selles, et noored aeg-ajalt mõne suitsu tõmbasid, et neile meeldis mängida raskemeelset bareti ja sigaretiga tüüpi, polnud iseenesest ehk midagi hullu. („Ole normaalne,“ ohkas Gustav.) Martin oli ise hakanud teismelisena suitsetama ja vanemad polnud teinud katsetki teda takistada. („Püha müristus,“ ütles Gustav. „Siis olid ju seitsmekümnendad. Lakkamatult hõõgivate sigarettide kuldaeg.“) Ta oli suitsetanud, kuni talle oli kohale jõudnud tõdemus, et ta saab varsti nelikümmend. See tõdemus saabus kahes etapis: kõigepealt intellektuaalne etapp ja seejärel emotsionaalne, vapustavam etapp. Tema füüsiline vorm oli olnud vilets. Ta oli endale habeme kasvatanud. Siis oli ta end kokku võtnud ja suitsetamise maha jättnud – kokkuvõttes piinarikas ja hale protsess. Võib-olla ei tasu piinarikkaid ja haledaid protsesse karta, aga mida piinarikkam ja haledam see on, seda suurem on oht, et mahajätmisest ei tulegi midagi välja. Ainus inimene, keda Martin oli näinud suitsetamist paugupealt ja vääramatult maha jätmas, ilma raseduse, kopsuhaiguse või muu tungiva põhjusega, oli Cecilia.

Martini arusaamist mööda oli peamine raskus selles, et noored ei mõista, et nad surevad. Nad elavad illusioonis, et neil on lõputult aega. Et nendega ei saa midagi juhtuda. Et elu rullub nende ees lahti nagu üksainus pikk punane vaip: tere tulemast, oleme sind oodanud, välkuvad kaamerad, aplaus. Tegelikult kehastas sigaret väikest surma, tulevase suure surma meeldetuletust, aga kuna SURMA mõiste ei mahtunud nende hormoonidest küllastunud ajju, mis oli liiga tugevalt häälestunud paljunemisele, et omada mingit ettekujutust paljunemise otsesest vastandist – üksildasest, ükskõiksest surmast –, ei mõistnud nad tubakas peituvat hävitusjõudu, nii nagu nad ei mõistnud ka seda, et alkohol ja uimastid on oma olemuselt keha paratamatu lagunemise füüsilised avaldused ning see lagunemine saab lõppeda ainult ühtmoodi. Oma rumaluses arvasid nad, et muretu suitsetamine, joomine ja narkomaania on *elu*. Üha uued väikeste James Deanide põlvkonnad kihutasid kuristiku poole, arvates, et see tähendab, et nad *elavad*, kuigi tegelikult lahutas neid surmast vaid piduripedaal.

Seesama võimetus mõelda ja asjade vahel vahet teha avaldus ka tätoveeringutes. Martin ei saanud aru, mis mõtet on oma keha jäädavalt märgistada. Mida sellega saavutada loodeti? Küsimus oli, kas *läbimõeldud* tätoveeringud polnud ehk veel hullemad kui uitmõtte ajel kiiruga tehtud kritseldused, mis kujutasid mittemidagiütlevat liblikat või mõnda Hiina hieroglüüfi. Spontaanne lollus oli vabandavam kui usk, et sa mingil ajahetkel tead midagi niisugust, mida on sedavõrd tähtis iseenda vanemale versioonile edasi anda, et see tuleb naha sisse kraapida. Noored inimesed arvasid enamasti, et käesoleval hetkel on nad targemad ja kogenumad kui kunagi varem, mis oligi ehk tõi. Aga kogu nende tarkuse ja kogemustepagasi juures tuli neile harva pähe, et see arvamus on konstantne ning järelikult räägivad nad pidevalt iseendale vastu.

Voodipeatsi juurde seinale oli Elis kinnitanud ühe foto. Cecilia pikutas diivanil ja luges ajalehte. Tema rinnal magas imik ja Cecilia hoidis ajalehte nii, et see moodustas katuse. Tema nägu oli pööratud fotoaparaadi poole ja silmad helkisid.

Asi on ainult selles, mõtles Martin, et pildil olev laps ei ole Elis. Selle diivani viskasid nad kaheksakümne üheksandal aastal välja. Too västsündinu on tegelikult hoopis Rakel.

Martin silmitses Cecilia mustvalget nägu. Paistis, et naine hakkas just midagi ütleva.

Siis tõusis ta püsti ja jättis ukse täpselt samamoodi paokile, nagu see oli enne olnud.

Ta võiks Gustavile Stockholmi helistada. Tegelikult võiks ta Stockholmi sõita – võiks pileti ära tellida, võib-olla homme hommikuks, minna rongiga, tulla pühapäeva õhtuks tagasi. Või tühja kah. Võiks ka esmaspäevani ära olla. Nad võiksid õhtul kuhugi süüa minna ja võtta mõned õlled ja juttu ajada. Seal on õhk klaarim ja külmem.

Gustav ei vastanud, aga oli ju reede hilisõhtu; küllap ta oli väljas. Mobiiltelefoni tal ei olnud. Martin jättis automaatvastajale teate. Jäi siis akna alla seisma ning vaatas pimedaid tänavaid ja parki.